

• ЗІБРАННЯ ТВОРІВ •

МІЛОРАД ПАВИЧ

ОСТАННЯ ЛЮБОВ У ЦАРГОРОДІ

Харків
«Фоліо»
2026

КЛЮЧІ
ВЕЛИКОЇ ТАЄМНИЦІ
ДЛЯ ПАНЬ ОБОХ СТАТЕЙ

Особливий ключ

БЛАЗЕНЬ

Окрім своєї рідної мови, він говорив грецькою, французькою, італійською і турецькою, народився у Трієсті в сім'ї сербських торговців і меценатів Опуїчів, які мали на Адріатиці кораблі, а на Дунаї ниви й виноградники, з дитинства служив у частині свого батька, офіцера французької кінноти Харлампія Опуїча, знав, що в атаці та в коханні видих важливіший за вдих, носив розкішний кавалерійський мундир, серед зими спав на снігу під возом, щоб не виганяти з воза свою сучку з приплодом від російського хорта, а серед війни плакав за зіпсутими жовтими кавалерійськими чобітьми, кидав службу в піхоті, аби не залишитися без свого кавалерійського спорядження, божеволів за гарними кінями й заплітав їм хвости, купував у Відні срібний посуд, надзвичайно любив бали, маскаради та феєрверки і почувався, як риба у воді, в салонах і вітальнях, де були жінки й музика.

Батько казав, що він шалений, наче вітряган, і що йде по краю безодні, а він по черзі був схожим то на матір, то на діда, то на ще не народженого сина чи онуку. То був дуже показний чоловік, вище середнього зросту, білолиций, мав ямочку на підборідді, наче пупок, довге волосся, густе й чорне, як вугіль. Брови він тонко закручував, наче вуса, а вуса заплітав, як батоги. На безкраїх воєнних дорогах у Баварії, Сілезії та Італії жінки захоплювалися його поставою, тим, як він їздить верхи на коні, і довгим розчесаним волоссям, яке, втопившись від переходів і труднощів військового життя, він сушив біля вогнищ у придорожніх корчмах; вони його

жартома переодягали в жіночі сукні, встромляли білу троянду у волосся, відбирали в нього останню монетку на вечірках, поступалися йому, хворому і змученому, своїми постелями і зі сльозами на очах прощалися з кавалерійськими частинами після зимівлі. А він казав, що всі його спогади — в торбі для харчів.

З чужою, жіночою посмішкою на обличчі, порослому бородою, молодий Опуїч ще хлопчиком, з батьком, а потім і сам у французькій кавалерії об'їздив Європу від Трієста, Венеції та Дунаю до Ваграма й Ляйпціга і виростав по французьких бівуаках, пройшовши за кожне десятиріччя по одній війні. Пані Параскева Опуїч, його мати, марно посидала йому «тістечка з сумними горіхами». Молодий Софроній Опуїч народив свого диявола раніше, ніж дитину. Одним оком він був у бабцю по матері, яка перш за все була грекинею, а другим — у батька, який в останню чергу був сербом, тож молодий Опуїч з Трієста бачив світ зизими очима. Він шепотів:

— Бог — це Той, Хто Є, а я той, хто не є.

Ще змалку він носив у собі добре сховану велику таємницю. Він наче відчував, що з ним як з людською істотою щось негаразд. І, цілком природно, хотів це змінити. Він хотів цього нишком і дуже сильно, трохи соромлячись того бажання, ніби якогось непристойного візиту. Це скидалося на якийсь легкий голод, що завиває, наче біль під серцем, чи на якийсь легкий біль, що прокидається, наче голод в душі. Він не пам'ятав, коли саме пробудилось у ньому те приховане прагнення зміни, яке мало вигляд маленької безплотної сили. Начебто він лежав, з'єднавши кінчики середнього й великого пальців, і щойно його здолав сон, рука впала і він розтулив пальці. Тоді він стрепенувся, наче щось випустив з руки. Насправді, випустив себе. І бажання було тут. Страшне, невблаганне бажання, таке важке, що під його тягарем він почав кульгати на праву ногу... А іноді йому здавалося, що колись давно у своїй тарілці, вщерть наповненій капустою, він знайшов чиясь душу і жадібно з'їв її.

Отак у ньому зародилося щось таємниче й могутнє. Важко сказати, чи то була якась запаморочлива амбіція, пов'язана з його власним і батьковим військовим покликанням, чи недосяжне прагнення зустріти нового, справжнього ворога й розумнішого союзника, чи то молодий Опуїч хотів помінятися місцями у стосунках з батьком, чи його, імператорського кавалериста, манив південь і вабили загиблі балканські царства, що сягали аж до Пелопоннесу, чи було щось таке в крові його бабці грекині, чий рід збагачувався на торгівлі між Європою й Азією, чи то було якесь третє щастя і бажання, з тих, каламутних і сильних, які не дозволяють обличчю бути спокійним. Воно то показує, який людина матиме вигляд в старості, то який вигляд мала тоді, коли її ще тільки вуха по світу носили. Бо людське обличчя дихає, воно весь час вдихає й видихає час.

Відтоді він безперестанку й багато працював над тим, щоб якась суттєва зміна сталася в його житті, щоб його мрія здійснилася, але приховував це, як тільки міг, і тому його вчинки часто залишались незрозумілими для оточуючих.

З того часу носив молодий Опуїч крадькома камінь під язиком, наче таємницю, чи, краще сказати, таємницю, наче камінь, а на його тілі відбулася певна зміна, яку важко було сховати і яка поступово ставала легендою. Першими це помітили жінки, але нічого не сказали; згодом про це вголос стали жартувати чоловіки в його полку і новина рознеслась по всьому театрові воєнних дій.

— Він як жінка. Завжди може! — говорили, сміючись, офіцери з його частини. Молодий Опуїч від того судного дня йшов по світу з таємницею в собі та завжди готовим чоловічим списом під животом. Його одинадцятий палець випростався й почав рахувати зорі. І залишився таким. Йому це не заважало, він весело їздив верхи, однак про свою таємницю, яка могла бути причиною всього, нікому ніколи не говорив.

— Дурня клеїть, — казали офіцери з його частини, весь час маршируючи на північний захід, у напрямку, що веде в невідоме. На цей вкритий багнюкою військовий шлях він

ступив за батьковим бажанням, та самого батька, капітана Харлампія Опуїча, майже ніколи не бачив. Часом він пригадував, як уночі, в їхньому просторому домі у Трієсті, батько в пітьмі підіймає голову з подушки й безконечно довго до чогось прислухається.

— Що він слухає? — чудувався хлопчик. — Дім? Війну? Час? Море? Французів? Своє минуле? Чи прислухається до страху, що лине з майбутнього? Бо майбутнє — то стійло, з якого виходить страх.

А потім в якусь мить мати повертала батькову голову на подушку, аби він не заснув отак, із заціпенілою шиєю й настороженими вухами. Опуїч-старший, якого боялись і підлеглі, й начальники, любив сина більше, ніж мати. І опікувався ним з величезної далини своїх рухомих бойовищ. Син давно його не бачив і вже й не знав, який вигляд має батько і чи зміг би він його впізнати. Не кажучи вже про матір у Трієсті. Вона не дарма казала про сина:

— Цей замішаний на двох кривцях, сербській та грецькій. Безсоння він хоче перетворити на веселку, а сон — на крамницю.

А поручик Софроній Опуїч був таким, як його хорти. Він чув і бачив з-за рогу. Був уже давно солдатом, нюхав порох і в перемозі при Ульмі, коли мав чотирнадцять років, і в поразці у Пруссії у двадцять два, та в глибині душі ще залишався дурним хлопчиськом. Він все ще за одним рогом бачив батька, а з-за іншого чув свою матір. І прагнув їх зустріти. Він не знав, хто він.

ПЕРШІ СІМ КЛЮЧІВ

Перший ключ

МАГ

— Хочете, я вас погодую груддю, *mon lieutenant*? — спитала дівчина молодого Опуїча перед шатром в передмісті Ульма.

Увагу поручика привернув птах, що на швидкому вітрі над шатром летів на місці, наче прив'язаний. У шатрі чоловічий голос співав «Спогади — то піт душі», й Опуїч заплатив і ввійшов.

Усередині на столі стояв маг, оперезаний змією, що ковтала свій хвіст, і співав. У волоссі в нього були червоні троянди. Завершуючи пісню, він спрямував високий голос через своє ікло, ніби цілився просто в того птаха над шатром, і збив його голосом, наче стрілою. Потім запропонував свої послуги відвідувачам. Він міг з'їсти ім'я будь-кого з присутніх за чверть *Napoleon d'or*-а, а за трохи більшу суму не лише ім'я, а й прізвище.

— Хто погодиться, ніколи більше не зватиметься так, як тоді, коли ввійшов! Якщо ви маєте ключі від дому, а дім ваш зруйнований війною, я можу його відновити, просто кинувши ключі в мідний казан, бо кожний ключ створює відлуння, яке точно описує у вусі вигляд і розміри кімнати, котру він стереже.

Наостанку маг запропонував присутнім загадати по бажанню, і він зробить так, що воно справдиться, а *mademoiselle Marie* з радістю погодує груддю на виході кожного з присутніх добродіїв на знак вдячності за те, що вони відвідали це місце. Коли прийшла черга Опуїчеві загадувати бажання, маг злякався, хоча бажання йому не повідомляли, швиденько зііз зі столу й хотів було шмигнути з шатра.

«Ніколи не буває багато розуму в одному дні, ані багато меду в одній квітці», — подумав Опуїч і, наздогнавши мага,

схопив його за комір, сів на якусь бочку й посадив його собі на коліно.

— Висунь язик! — наказав він, що маг тут же й виконав. — Чи йде дощ?

Маг кивнув головою, хоча дощу не було.

— Брешеш! Ти думаєш, що можеш гратися зі мною, як з отим птахом, який летить на місці над твоїм шатром? Ти знаєш, хто я такий?

— Знаю, тому й хотів утекти. Ти син капітана Харлампія Опуїча з Трієста.

— Добре, тепер до діла. Ти можеш вчинити так, щоб бажання здійснилось, чи ні?

— У твоєму випадку не можу. Але знаю, де це можливо. Скажу тобі дещо по секрету. В Царгороді в одному храмі є колона, до якої прикріплений мідний щит. У центрі щита отвір. Хто забажає чогось, засовуючи великий палець у той отвір, і опише долонею коло, так, щоб ні на мить не відірвати її від мідної поверхні, а палець щоб залишався в отворі, — того почують. Але уважай і бережись, мій пане. Коли Бог хоче когось покарати, то обдаровує його водночас і здійсненням бажання, й великим нещастям. Може, він так чинить лише зі своїми улюбленими, ми не знаємо, та нам і так все одно. Тому бережись, пане поручику. І не забудь пісню «Спогади — то піт душі».

— Я не вірю жодному твоєму слову, — відповів поручик, — та все ж таки задам тобі ще одне питання. Ти можеш допомогти мені знайти мого батька? Я не бачив його, відколи камінь схуд, а вітер погладшав. Знаю, що він відступав до Ляйпціга, а де зараз, не знаю.

— Цього я тобі не зумію сказати, але скажу, що до цього шатра щочетверга приходять компанія злодюжок і шарлатанів, яка показує вистави для легковірних. Вони грають одну містерію про смерті капітана Опуїча, твого батька.

— Як то про смерті? Та ж він живий!

— Я знаю, пане поручику, що живий. Але та вистава власне так і називається — «Три смерті капітана Опуїча».

— Жодному слову твоєму не вірю, — мовив ще раз поручик і пішов спати.

Та в четвер він дещо довідався. В маговому шатрі справді показували три смерті Харлампія Опуїча, його батька. Увійшовши в шатро, молодий Опуїч запитав першого ж з ряджених, котрого вхопив, як вони наважуються зображати смерть живої людини, але той спокійно йому відповів:

— Знайте, що за виставу заплатив особисто капітан Харлампій Опуїч, який, мій пане, є великим шанувальником лицедійства і благодійником театру та комедії. Він зараз на Лабі.

Поручик Софроній, звісно, знав, що його трієстські Опуїчі здавна були театральними меценатами, тож йому не залишалось нічого іншого, як сісти й подивитися виставу. Актори, побачивши його в шатрі, наче скам'яніли. Вони його впізнали. Він сказав їм починати й не зважати на нього.

Спочатку перед ними з'явився якийсь чоловік в чужій бороді і французькому мундирі. Він грав капітана Опуїча. Поруч стояли чотири жінки й дівчинка. Одна з них звернулася до нього:

— Щоб між нами не було непорозумінь, май на увазі, що я не дух твого прадіда по матері, ні він сам в личині упиря. Він помер, і від нього нічого не залишилось, ні тіла, ні духу. Та оскільки смерті не вмирають, я тут. Я його смерть. А оце біля мене — смерть твоєї прапрабабці. Це все, що від неї залишилось. Якщо тобі все ясно, йдемо далі. Отже, кожен з твоїх предків мав лише по одній смерті. Ти — ні. В тебе буде три смерті, ось вони. Оця стара, оця красуня і ця дівчинка — то три твої смерті. Добре придивися до них...

— І це все, що залишиться від мене?

— Так. Це все. І це немало. Та вважай, капітане, ти не помітиш своїх смертей, проїдеш під ними верхи на коні, наче під тріумфальною аркою, і продовжиш свій шлях, ніби нічого й не сталося.

— А що ж буде після моєї третьої смерті, коли я втретє стану упирем?

— І тобі, й іншим якийсь час здаватиметься, що ти й далі живеш, наче нічого не сталося, аж поки не прийде до тебе остання любов, поки не задивиться на тебе жінка, з якою ти міг би мати дітей. Тоді ти зникнеш тієї ж миті на очах у всіх,

ЗМІСТ

КЛЮЧІ ВЕЛИКОЇ ТАЄМНИЦІ ДЛЯ ПАНЬ ОБОХ СТАТЕЙ

Особливий ключ — Блазень 7

Якщо карта ляже правильно: Непослідовність, але зі щасливими наслідками. Можливість вибору. Дороги, новий життєвий досвід.
Якщо карта ляже догори ногами: Неприємності, наклеп. Небезпека вдаритись головою. Оточуючі виявлять ненависть.

ПЕРШІ СІМ КЛЮЧІВ

Перший ключ — Маг 13

Правильно: Рятівні знання, творча сила. Оригінальність. Добрий момент для початку нової справи. Особистість того, кому ворожать.
Догори ногами: Спад, шарлатанство, поганий початок.

Другий ключ — Папеса 17

Правильно: Безхмарне щастя, прихований вплив. Карта означає згоду і матір знання, навчительку розуміння. Особистість тої, кому ворожать.
Догори ногами: Несталість, подружня зрада, помилкові припущення.

Третій ключ — Імператриця 22

Правильно: Плодовитість, жіночність, матеріальний добробут, успадкування нерухомості.
Догори ногами: Поспішні дії, поганий час для справ. Втрачені ілюзії. Перевтома.

Четвертий ключ — Імператор 33

Правильно: Захист, лідерство. Допомога або мудра порада для подолання кризи. Доброзичлива енергія.
Догори ногами: Жорстокий і пихатий можновладець. Криза у фінансових справах, невдача в якомусь почині, погана порада. Все, за що б ви не бралися, не матиме успіху.

П'ятий ключ — Жрець 38

Правильно: Влада, здобута шляхом досягнення угоди. Жертовний партнер у коханні. Чудове рішення. Вміння пристосуватися. Мудрість, широкі обрії.
Догори ногами: Нетолерантність. Підступ. Нездійсненні наміри. Невдовзі можливі великі труднощі. Помилкова оцінка в роботі, нетривалі любовні зв'язки.

Шостий ключ — Коханці 41
Правильно: Вагання, вибір між двома коханнями. Здоров'я.
Догори ногами: Нерозділене кохання. Болісні любовні переживання. Розрив любовного зв'язку, користолобні стосунки.

Сьомий ключ — Колісниця 48
Правильно: Успіх. Перемога розуму над умовностями.
Догори ногами: Несподівана невдача. Безвольність і хвороба.

ДРУГІ СІМ КЛЮЧІВ

Восьмий ключ — Сила 57
Правильно: Перемога кохання над ненавистю. Щирість. Впевненість, фізична й духовна енергія.
Догори ногами: Гнів. Перешкоди через оточуючих, сутички, великі труднощі.

Дев'ятий ключ — Пустельник 59
Правильно: Мудрість стане в пригоді. Розсудливість. Правильні рішення. Досвід. Знахар.
Догори ногами: Самотність, сум. Порада, яка не буде корисною.

Десятий ключ — Колесо фортуни 63
Правильно: Переміна, злет і падіння, удача. Заробіток.
Догори ногами: Запізнілі наміри, нерішучість.

Одинадцятий ключ — Справедливість 66
Правильно: Рівновага, карма, легальні справи. Суддя.
Догори ногами: Судовий позов. Несподівана несправедливість.

Дванадцятий ключ — Повішений 69
Правильно: Спокутування, жертва. Інтуїція. Самоствердження у вищій мудрості. Шлях між земними інтересами й духовністю. Події, на які ми не можемо впливати, проте негативний результат не є неминучим.
Догори ногами: Розгубленість, розлука. Марне витрачання сил. Переоцінка власних вчинків.

Тринадцятий ключ — Смерть 72
Правильно: Метаморфоза, зміна, оновлення. Здобутки.
Догори ногами: Боротьба, хвороба, меланхолійність. Несподіване зубожіння або зміна на гірше. Траур.

Чотирнадцятий ключ — Злагода 76
Правильно: Терпіння, згода, душевний спокій, в той самий час — попередження.
Догори ногами: Незгода в коханні. Лінь. Вчинки, через які прийде каяття. Нещодавно прийняте рішення дає гіркі плоди.

ТРЕТІ СІМ КЛЮЧІВ

П'ятнадцятий ключ — Диявол 83

Правильно: Фатальність, три демони, прив'язаність до матеріального. Магнетизм, надприродні здібності. Погане товариство.
Догори ногами: Статеві хвороби, небезпека, небажана вагітність.

Шістнадцятий ключ — Вежа 85

Правильно: Катастрофа, руйнація, відмова від егоїстичних амбіцій і попереднього способу життя.
Догори ногами: Непередбачувані події, вороги, хаос. Хвороби.

Сімнадцятий ключ — Зірка 89

Правильно: Надія, здоров'я, натхнення. Здійснення бажань, творчі успіхи.
Догори ногами: Несприятливі обставини, занепад духу. Розчарування в найближчих людях.

Вісімнадцятий ключ — Місяць 93

Правильно: Обман, несподівана небезпека. Дволичність і заздрість оточуючих. Зрада. Вагітність. Дія інтуїції, снів, фантазій.
Догори ногами: Ілюзії, прихована небезпека, душевна хвороба, марні мрії.

Дев'ятнадцятий ключ — Сонце 96

Правильно: Щастя, звільнення, шлюб. Здоров'я.
Догори ногами: Марнота, непорозуміння. Нездужання.

Двадцятий ключ — Страшний суд 103

Правильно: Духовне пробудження, пристосування до нових умов. Подолання земного. Захищеність. Вирішення питання, яке вважалося нерозв'язним.
Догори ногами: Несумлінність, непродумане рішення. Розрив тривалих любовних стосунків.

Двадцять перший ключ — Світ 108

Правильно: Радість, успіх у справах, відшкодування, омріяне здійснення бажань. Початок довготривалого щастя.
Догори ногами: Карта означає те саме, це карта Гермеса («Як вгори, так і вниз»), вона сама є перевернутою догори ногами дванадцятою картою — «Повішений».

СПОСОБИ ВОРОЖІННЯ НА КАРТАХ ТАРО

Магічний хрест 115

Велика тріада. 116

Кельтський хрест 117

Карти Таро 118